

HEGHEMONIA INTELECTUALĂ – ȘI SEXTIL PUȘCARIU – ÎN UNIREA BUCOVINEI CU REGATUL ROMÂNIEI (I)

ION FILIPCIUC

Die intellektuelle Hegemonie – und Sextil Pușcariu – in der Vereinigung der Bukowina mit dem Königreich Rumänien

(Zusammenfassung)

Der Beitrag *Die intellektuelle Hegemonie – und Sextil Pușcariu – in der Vereinigung der Bukowina mit dem Königreich Rumänien* behandelt die Problematik „einer glücklichen Zeit aus der Geschichte der Bukowina“, zwischen Oktober und November 1918, durch die Auswertung von damaligen Dokumenten: offizielle Akten, Korrespondenz, Presseartikeln, Tagebüchern, Memoirs. Es sind noch die genaue Chronologie der Ereignisse und die kontextuelle Darstellung ohne Vernachlässigung der Fakten oder der Mentalitäten zu erwähnen, die manchmal diakronisch präsentiert werden, sowie die Vorliebe für die historiographische Forschung ohne Stereotypen und Klischees.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Hegemonie, Dokumente, Wiedergabe der Wahrheit, Zensur, Chronologie, Konjunktur- und wissenschaftliche Forschung.

Cine încearcă să descopere un nerv rațional în țesătura evenimentelor care au pornit și încheiat Unirea Bucovinei cu Regatul România, se va uimi că din capătul unei bune organizări se ajunge într-o devălmășie excelent ilustrată de acel „neant valah” drag lui Emil Cioran.

Faptele, spusă și scrisă din acel răstimp fast din istoria Bucovinei, se pot reconstitui lesne din documentele vremii – scrisori, jurnale, memorii, acte oficiale, articole și notițe din presă –, cu toate că și în cazul unor mărturii obiective, precum cele rămase de la Sextil Pușcariu, întâmpinăm oarece impedimente: reșezarea faptelor și impresiilor după chiar un sfert de veac, valorificând notații disparate cu diferențe mari de timp între consumarea faptului și notația diaristului și editarea paginilor din *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe, prefață de Ion Bulei, note de Ion

Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, XXIV, 2 (49), p. –, Rădăuți – București, 2017

Bulei și Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978, cu nenumărate croșete operate de cenzura socialistă.

Altfel spus, ca să apreciem în hotarele adevărului contribuția de căpetenie a cărturarului Sextil Pușcariu în procesul social-politic al Unirii Bucovinei cu Regatul României ar trebui să avem netrunchiate măcar memoriile savantului.

Am preluat sintagma „hegemonia intelectuală”, cu pronunția primordială, dintr-un articol aflat în ziarul „Glasul Bucovinei”, din 1918, din simplu motiv că substantivul pătrunde în limba română din greacă iar în Bucovina s-a păstrat prin „hegemonia” limbii germane, fapt care ar justifica și formula pleonastică, etimonul grecesc estompându-și semnificația din antichitate.

Lazăr Șăineanu dă termenul „egemonie f. 1. supremația unui oraș sau a unei țări, în Grecia antică; 2. supremația unui popor considerat asupra celorlalte: *Prusia avea egemonia în imperiul german înainte de războiul mondial*”¹ fără a face vreo trimitere la etimologie, deși explicația a fost tradusă aproximativ după *Le Dictionnaire d'aujourd'hui toujours à jour*, Tours, Maison Mame, [1946?]: „hégémonie n. f. (g. *hégémonia*) Suprématie qui appartenait à une ville dans les fédérations de l'antiquité grecque: *l'hégémonie de la Grèce appartenait primitivement à Sparte, Athènes la lui disputa*. II Suprématie d'un Etat sur un autre”. Mai aproape de zilele noastre, „hégémonie n. f. (gr. *hégémonia*) Suprématie, pouvoir prépondérant, dominateur, d'un Etat, d'un groupe social sur l'autre.” (*Le Petit Larousse en couleurs*, Paris, 1995.)

Dicționarul limbii române moderne, București, Editura Academiei Române, 1958, aduce un spor semnificativ, sub aspect ideologic: „*Hegemonie* s. f. Faptul de a avea rol de conducere; supremație, dominație, rol conducător (al unei clase față de alta sau al unui stat față de alte state) ◇ *Hegemonia proletariatului* – conducerea de către proletariat a maselor muncitoare în lupta revoluționară pentru înfăptuirea revoluției burghezo-democratice, pentru zdrobirea burgheziei și pentru construirea socialismului și a comunismului. (var.: *hegemonie* s. f.) – fr. *hégémonie* (⟨gr.⟩).”

În fapt, cuvintele grecești *ἡγεμονία* și *ἡγεμονικόν* aveau o supremație filosofică pe care o putem aprecia dintr-un fragment invocat de Sextus Empiricus din scrisa stoicilor: „Se spune că adevăratul se deosebește de adevăr în trei privințe: în esență, compoziție și potență. Mai întâi în esență, deoarece adevăratul este un incorporeal, căci el este o judecată logică și expresie, pe când adevărul este un corp, căci este știința tuturor lucrurilor adevărate pe care le declară, iar știința este rațiunea conducătoare având o anumită dispoziție, așa cum pumnul este mâna având o anumită dispoziție, iar rațiunea conducătoare este corp. Căci după ei [stoicii] este suflu. Acestea diferă și în compunere, întrucât adevăratul este ceva simplu, ca spre exemplu «eu conversez», pe când adevărul se compune din cunoașterea multor

¹ *Dicționarul universal al limbii române* de..., revăzut și adăugit la ediția a V-a, Craiova, Editura „Scrisul românesc”, fost Samitca, 1929.

lucruri adevărate. În potență, deoarece adevărul aparține științei pe când adevăratul nu în toate privințele. De aceea se spune că adevărul există numai la înțelept, pe când adevăratul se poate găsi și la cel prost. Căci este cu putință ca prostul să spună ceva adevărat”².

În note, traducătorul precizează că termenul grecesc *ἡγεμονικόν*, folosit de stoici, a fost tradus în românește prin „rațiunea conducătoare” și prin „partea conducătoare”, pentru că *ἡγεμονικόν* înseamnă „partea rațională conducătoare a sufletului omenesc” sau „aspectul rațional conducător din suflet”, deoarece stoicii concepeau sufletul fără părți deosebite, *πνεῦμα*, doar cu o anumită dispoziție (*πῶ ἔχον*) și tensiune (*τόνος*), ceea ce ar însemna formă adecvată și forță necesară unei anumite funcții.

Cu asemenea flamură conducătoare, ne vom aventura în cumpănirea evenimentelor ce ne îndeamnă să revedem cum s-a înfăptuit Unirea Bucovinei cu Regatul România, știut fiind faptul că începutul a fost provocat de... o mână de cărturari.

Să urmăim, aşadar, făgaşul evenimentelor:

Sâmbătă, 14/27 iunie – în casa prof. Alexe Procopovici din Cernăuți, prof. Sextil Pușcariu, Eugen Herzog și Ion Nistor petrec la o partidă de tarok, până în zorii zilei de duminică.

Alexe Procopovici, născut în ziua de miercuri, 26 martie 1884, în familia profesoarei Vica și a preotului Ioan Procopovici din Cernăuți, urmând Gimnaziul de Stat din capitala Bucovinei, unde trece bacalaureatul în vara anului 1902 și-și continuă studiile la Facultatea de Filosofie de la Universitatea din Cernăuți, încununată cu un doctorat în filosofie. Va activa ca profesor (1906–1919) la Gimnaziul Superior de Stat III, membru activ (1902–1905) și emeritat (din 1907) al Societății Academice „Junimea” din Bucovina, autor al studiilor *Societatea Academică „Junimea”*, în vol. *Români din Bucovina*, Cernăuți, 1906; *Despre nazalizare și rotacism*, București, 1908; *În contra utracvismului*, Cernăuți, 1913; *Cazania lui Coresi*, 1914; *În jurul Constituintei*, în „Glasul Bucovinei”, anul I, nr. 4, vineri, 1 noiembrie 1918, p. 49–50.

Sextil Pușcariu, născut în ziua de vineri, 4 ianuarie 1877, la Brașov, cu studii liceale în limba română și germană în orașul natal, examen de bacalaureat în 1895, cursuri universitare la Facultatea de Filologie Romanică din Leipzig (1895–1900), specializare la Paris (1899–1900), doctor în litere la Universitatea din Leipzig (1898) și docent la Universitatea din Viena (1904), membru corespondent al Academiei Române, profesor de filologie română (din 1906) și decan al Facultății de Filosofie la Universitatea din Cernăuți.

² Sextus Empiricus, *Despre adevăr și adevărat*, în cartea *Schițe Pyrrhoniene. Opere filosofice*, vol. I, traducere și introducere de prof. dr. Aram M. Frenkian, București, Editura Academiei R. S. R., 1965, p. 79.

Eugen Herzog, născut miercuri, 14 aprilie 1875, în Viena, unde urmează liceul și cursurile universitare de germanistică, romanistică și filosofie, profesor de liceu în Praga și Viena, profesor universitar în Praga și Cracovia – cu doctorat în științe umaniste, în 1897, profesor docent în 1900, la Universitatea din Viena –, iar din 1912, profesor titular la Catedra de filologie romanică de la Universitatea din Cernăuți, membru corespondent, din 29 mai 1914, al Academiei Române, publicând, în colaborare cu Sextil Pușcariu, *Lehrbuch der rumänischen Sprache* (2 vol., 1919–1920) și cu Vasile Gherasim, *Glosar dialectal mărginean*.

Ion I. Nistor, născut în ziua de joi, 17 august 1876, în familia țăranilor Ilie a lui Gheorghe Nistor și Maria, în satul Bivolărie, comuna Vicovu de Sus, județul Rădăuți, școala primară în sat și studii secundare la gimnaziul german K. K. Staats-Gymnasium din Rădăuți (1889–1897), unde obține certificatul de maturitate (*Maturitäts Prüfung*), după care urmează Facultatea de Filosofie de la Universitatea din Cernăuți (semestrul de iarnă 1897 – până la 31 iulie 1901), profesor suplinitor pentru istorie și geografie la Liceul de Stat din Cernăuți (1901–1904), la liceul similar din Suceava (1 septembrie 1904 – 31 august 1907), apoi la Liceul Real din Cernăuți (1907–1912), unde editează revista „Junimea literară” (1904–1910, cu debut istoriografic prin articolul *Moldova înainte de întemeierea principatului*, anul I, nr. 1, p. 23–24), cu doctorat în istorie la Universitatea din Viena (*Die moldauischen Ansprüche auf Pokutien / Pretențiile moldovenești asupra Pocuției*), teză susținută la 22 martie 1909 și publicată în „Jahrbuch des Bukowiner Landesmuseums”, Czernowitz, XVI, 1909), membru corespondent al Academiei Române (18 mai 1911), profesor docent „*venia legendi*” pentru istoria est-europeană în Evul Mediu și modernă la Universitatea din Viena (din 3 iulie 1911, ținând cursuri până în 1912), profesor agregat la Catedra de istoria Europei de Sud-Est la Universitatea din Cernăuți (din 14 august 1912).

Și să observăm ce poate face o mână de cărturari – între care trei membri corespondenți ai Academiei Române – cuprinși de acel suflu *hegemonicon* merit să îndrume poporul către un ideal bântuind sute de ani peste „o margine primejduită de țară românească”.

Duminică, 15/28 iunie 1914 – Arhiducele Francisc Ferdinand, moștenitorul coroanei austro-ungare, și soția lui, Sofia Chotek, prințesă de Hohenberg, sunt asasinați la Sarayevo, Serbia, de către Gavriilo Princip, un tânăr bosniac în vârstă de 19 ani. La Cernăuți, vestea ajunge către seară și, peste noapte, pe turnul Primăriei din capitala Ducatului Bucovina a fost arborat steagul imperial în bernă; toate instituțiile publice au steaguri negre iar la bisericile din satele bucovinene se trag clopotele...

Mărți, 15/28 iulie – Austro-Ungaria declară război Serbiei și se ordonă mobilizarea generală iar în curs de 24 de ore, locotenentul Sextil Pușcariu ajunge în cazarma Regimentului Artilerie de Câmp Nr. 34, din Brașovul Vechi.

Joi, 24 iulie/6 august – dimineața, din ordinul maiorului Eduard Ficher, comandantul Jandarmeriei din Ducatul Bucovina, la frontiera din Răchitna, 40 km depărtare de Cernăuți, pornesc ostilitățile dintre austrieci și ruși; Rusia declară război Imperiului Austro-Ungar.

Miercuri, 30 iulie/12 august – Regimentul Artilerie de Câmp Nr. 34 din Brașovul Vechi primește ordine de plecare, părăsește cazarma și se îmbarcă în vagoanele din gara Brașov.

Spre sfârșit de august 1914, prof. Ion Nistor tipărește necrologul:

†Archiducele Francisc Ferdinand

Moștenitorul tronului Împărăției noastre, Archiducele Francisc Ferdinand, împreună cu ilustrata sa soție, ducesa de Hohenberg, au căzut victimă unui complot odios, pus la cale de sârbi. O mână sacrilegă a descărcat arma în mod mișelesc asupra iubitului, respectatului și veneratului clirenom al tronului habsburgic chiar în momentul când archiducele, în deplina vigoare a vieții, plecase în Bosnia spre a-și îndeplini acolo îndatoririle grele și pline de răspundere, pe care i le impunea chemarea sa de inspector suprem al întregii puteri armate a Monarhiei. O mână afurisită de asasin descresc[er]at a curmat firul vieții archiducelui moștenitor în clipa când el se găsea la postul său de comandant suprem al manevrelor din Bosnia și Herțegovina. Moartea aceasta tragică a zguduit adânc sufletul nobil al bătrânului și greu încercatului nostru împărat, ea a cernit adânc sufletele celor 50 de milioane de supuși credincioși, cari adora în archiducele moștenitor pe viitorul lor scutitor. , domn și împărat

Atentatul de la Sarajevo a zguduit puternic întreaga lume civilizată, care privea cu respect și cu încredere la moștenitorul Monarhiei Austro-Ungare.

Românii din Bucovina și din Transilvania legau de înalta persoană a decedatului moștenitor cele mai frumoase speranțe. Ei adora în el pe protectorul și binevoitorul lor. Ei vedeau în el pe întemeietorul unei Austrie Mari cu supremația culturii germane sub înaltul scut al casei domnitoare a Habsburgilor, în care sperau să găsească și ei un scut în lupta uriașă contra slavismului semicivilizat al stepelor rusești și a[1] expoziturii acestuia din munții sârbești. Soarta însă a voit altfel. Cu ochii plini de lacrimi, ne plecăm cu evlavie genunchiul înaintea sicriilor, cari s-au scoborât spre vecinică odihnă în gropnița de la Artstetten. De acolo, rădicându-ne privirile cătră adânc veneratul și greu încercatului nostru monarh, un singur gând ne însuflețește pe toți: Doamne sfinte, dă-i putere să supoarte și această crâncenă lovitură întru fericirea Monarhiei și a credincioaselor sale popoare! ³

I. Nistor

³ „Școala”, Cernăuți, anul V, nr. 6, 7 și 8, iunie, iulie și august 1914, p. 1.

La care necrolog, Nicolae Coman [Cotos], în cartea *Martiriul Bucovinei*, ar avea tot dreptul să apostrofeze: „A te manifesta, chiar astăzi, în Bucovina, în favorul austriacilor, al dușmanilor și împilatorilor noștri, este fără îndoială cea mai mare crimă națională ce poate s-o comită un bucovinean”⁴.

Duminică-luni, 17–18/30–31 august – Guvernatorul Bucovinei, Rudolf Meran, și autoritățile austriece de la Cernăuți, din pricina ofensivei trupelor rusești, se refugiază la Vatra Dornei; între românii care doresc să ajungă la Viena se află și prof. Ion Nistor, însă contele Meran îi propune să treacă în România și-i eliberează un pașaport pentru această direcție.

Miercuri, 20 august/2 septembrie – în zorii zilei, austriecii aruncă în aer podul de peste Prut, fapt care n-a oprit trupele rusești să aducă în mai multe puncte pontoane, să treacă râul și să ocupe orașul Cernăuți; primarul Weisselberger îi întâmpină pe cuceritori cu pâine și sare, dar este înlocuit cu preotul român Gheorghe Șandru; mitropolitul Vladimir de Repta este îndemnat să officieze un *Te-Deum* în Biserica „Sf. Parascheva” din Cernăuți și să pomenească numele țarului Nicolae al II-lea; peste câteva zile, cătanele țarului împântă stâlpi de graniță cu înscrisul „Nova Rosia” pe malul drept al râului Siret.

Duminică, 1/13 septembrie – „Publicațiune. În resboaiele din urmă, purtate în țară cu dușmanul, s-au ivit earăș[i] cazuri sigure de trădare față de trupele militare. Populațiunea se face la aceasta lucrătoare de seamă cu obiecțiunea că comandanții militari au ordin strict să împuște imediat pe loc pe oricare i-ar face numai chiar suspiciune de trădare sau altă purtare dușmănoasă statului. Gura Humorului, la 13 septembrie 1914. De la comanda supremă, Meran m. p. No 272 / d. Praesident”.

Vineri, 5/18 septembrie – „Publicațiune. Guvernul i. r. al țării Ducatului Bucovinei. La emisul comandai militare din Lemberg, în Munkacs, să aduce la cunoștința tuturoră că de acum până mai departe nu este voe, la niciun caz, a trage clopotele bisericesti, a lumina ferestrele, a umbla pe stradă după 7 oare sară, a mâna vite pe dealuri la pășune și a aprinde focuri libere. Cei ce nu vor ținea de ordinațiunea aceasta vor fi aspru pedepsiți. Vatra Dornei, în 18 septembrie 1914. Președintele i. r. al țării, Meran, m. p. no 370 / D”.

Sâmbătă, 27 septembrie/10 octombrie – moare Regelui Carol I al României.

Duminică, 28 septembrie/11 octombrie – încoronarea regelui Ferdinand I, nepotul și succesorul lui Carol I, pe tronul Regatului România.

Sâmbătă, 18/31 octombrie – austriecii pornesc o contraofensivă și recuperează orașul Cernăuți de sub ocupația rusească, iar triumviratul bucovinean, alcătuit din Eduard Fischer, Aurel Onciul și Nicolai Wassilko, organizează corpuri de voluntari legionari, români și ucraineni, pentru a sprijini jandarmeria la menținerea ordinii și apărarea vechii frontiere instituite în vremea împărătesei Mariei Terezia.

⁴ Dr. Nicolae Coman, *Martiriul Bucovinei 1914–1915*, București, Editura Librăriei „Pavel Suru”, 1915, p. 276.

Duminică, 9/22 noiembrie – adunare țărănească la Suceava, comandată de maiorul Eduard Fischer, spre a vota moțiunea în care i se cerea regelui României să nu pornească război împotriva Austro-Ungariei: „Măria Ta! știm din părinți că cea mai mare primejdie pentru întregul neam românesc este muscalul. Împotriva lui ne poate apăra sigur numai Austria puternică. De aceea, noi, țărani români din Bucovina, am fost și rămânem pururi credincioși împărăției și tot de aceea ne-am așteptat ca, în războiul crunt de astăzi, oastea românească, apărând neamul nostru, va lupta alături de oștirile împărătești.

Spre marea noastră măhnire, auzim că, la București, se asmuță împotriva Austriei și se cere ca oastea românească să intre în împărăție. Întâmplându-se una ca aceasta, feciorii noștri înșirați în oștirile împărătești, credincioși jurământului lor ostășesc, ar trebui să se împotrivească și să verse sânge românesc. Ne înfiorăm gândind la o astfel de grozăvie. De aceea, noi, țărani români din Bucovina, venim prea plecați la Măria Ta cu umilită rugămintă: «Nu vărsa sânge românesc și drept aceea nu intra în împărăție, ci, mai vârtos, poruncește oștirilor Măriei Tale să lupte alături de oștirile împărătești [!]»⁵.

Marți-joi, 13/26–15/28 ianuarie 1915 – mareșalul Kolmar von der Golz Pașa (ofițer superior german în slujba Turciei) se întâlnește cu regele Ferdinand și principalii oameni politici din România spre a-i determina să intre în război de partea Puterilor Centrale.

Luni, 19 ianuarie/1 februarie – Iancu Flondor întocmește un *Memoriu privitor la fruntariile Bucovinei*, pe care îl expediază din Storojineț ministrului prezident al Guvernului Regatului România, la București, text din care reținem doar trei pasaje:

„O întâmplare fericită m-a pus în măsură să pot afla la timp că s-a format în zilele din urmă la Cernăuți un comitet rutean, care e pe cale să compună un memoriu privitor la starea etnică actuală a populațiunii bucovinene, cu scop de a-l înainta guvernului rus, insistând ca, la o eventuală apropiată schimbare a hartei europene, să fie considerată partea Bucovinei, situată între râurile Prut și Sirete, ca locuită în majoritate covârșitoare de ruteni și, prin urmare, încorporată Imperiului Rus. În vederea acestei tendințe periculoase, a cărei realizare ar avea drept urmare o simțitoare ciuntire a Bucovinei românești, mă cred dator să pun celor în drept la dispoziție materialul necesar pentru a respinge acest atentat îndreptat contra neamului nostru. [...]

Trei premise mai importante vor determina stabilirea fruntariilor noi ale Bucovinei:

a) Principiul naționalităților, fiind pus – cu sau fără drept – ca și cauza războiului european.

«După statistica oficială austriacă din anul 1910, care numai în favorul elementului român nu e compusă, rezultă că partea Bucovinei – care ne interesează în

⁵ „Foaia Poporului”, Câmpulung, nr. 38, noiembrie 1914, p. 1; Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noiembrie 1918*, studiu și documente de..., București, „Cartea românească”, 1928, p. 18–19; Ion I. Nistor, *Istoria Românilor*, vol. II, ediție îngrijită de dr. Florin Rotaru, București, Editura Biblioteca, 2003, p. 364.

special –, anume de la țărmul drept al Prutului, respectiv Ceremușului, spre apus, până la hotarele Ungariei și Transilvaniei, are o suprafață de 911 543 [de] hectare și e locuită de: români – 263 254; ruteni – 183 418; prin urmare, o majoritate a românilor față de ruteni de 79 634, care, fără «munții ruteni», sporește la 160 635.

Admit că partea de vest a Bucovinei – țărmul drept al Ceremușului – e locuită de populație compactă ruteană; totuși, suntem îndreptățiți să pretindem și partea aceasta a țării ca și compensație pentru populația română aflătoare pe țărmul stâng al Prutului, în număr de 10 635 [de] suflete».

b) Chestia apărării pentru viitor a principiului menționat.

«Frontera Prutului, ca linie de apărare eficace a Bucovinei de Sud, se prezintă – după mine – ca o *conditio sine qua non*. Țărmul stâng al râului numit e în tot parcursul lui șes lin, în multe locuri chiar expus inundării, pe când malul drept, începând aproape de fruntaria actuală a României, până la localitatea Zeleneu, ne arată o înălțime relativă de două până la cinci sute de metri, dominând astfel pretutindene cu desăvârșire țărmul stâng în distanțe de șapte până la douăzeci kilometri. Liniile căilor ferate Nouă Sulița – Cernăuți, respectiv Cernăuți – Nepolocăuți – Vașcăuți sunt, pentru dușman, în asemenea împrejurări, absolut impracticabile; aceeași imposibilitate privitor la șosele în valea menționată. Cota 539 în apropierea Cernăuților, muntele Țețina, cu o înălțime absolută de peste 800 [de] metri (în vremi trecute cetate), e situată aproape în centrul liniei de apărare. Panta muntelui spre sud e absolut sigură contra focului artileriei dușmane și, prin urmare, foarte potrivită pentru depozite de munițiuni, armamente și rezerve».

c) Asigurarea prosperității economice a formațiunilor noi.

«Prosperitatea economică a unui popor e strâns legată de bogăția solului (subsolului) a regiunii locuită de el. În Bucovina nu videm deocamdată în considerare subsolul: Iacobeni și Eisenau, puțin fier (producțiunea foarte anevoioasă și nerentabilă), apoi salinile din Cacica (monopol).

Industria se mărginește numai la velnițe, mori și fasonarea lemnului de construcție. Rămâne deci să ne ocupăm numai de solul cel productiv.

Regiunea cea mai fertilă e situată pe țărmul stâng al Prutului, progresând, în calitate ei, spre Nistru. Ea e de comparat cu nordul Moldovei, plus că – fiind în cultură intensivă – cu mult mai productivă. Partea aceasta a țării va rămâne probabil – cu regrete – afară de calculul nostru.

Sudul Bucovinei, adică începând de la țărmul drept al Prutului, e în cea mai mare parte muntos (aproape 90%), crescut cu păduri, alocurea rațional cultivate. Pământul arabil e situat în cea mai mare parte între Prut și Sirete, apoi în întinderi mai mici pe ambele părți ale cursului inferior al Siretelui și Sucevei. Restul țării, care nu e crescut cu păduri, se întrebuințează ca fânațe și izlazuri. Pomete și vii se află în apropierea țărmului Prutului, puține și pe cursul inferior al Sucevei. O deosebită

apreciere merită prășila vitelor; ea e în toate ramurile ei foarte dezvoltată în calitate și cantitate de o superioritate remarcabilă»⁶.

Sâmbătă, 2 ianuarie – marți, 9 februarie 1916 – orașul Suceava este ocupat de trupele ruse: „Când rușii au ocupat Suceava, la 2 ianuarie st. n. 1915, au găsit, cu toate că până atunci se făcuseră nenumărate transporturi de întemnițați, de la Suceava în apusul Monarhiei, încă un rest de 407 țărani. Acești nenorociți mulțumiau în genunchi cazacilor, cari i-au eliberat, și plecau pe ger, desculți și cu capul gol, în hainele de vară în cari fuseseră arestați încă în vara trecută”⁷.

Luni, 2/15 februarie – trupele rusești ocupă pentru a treia oară orașul Cernăuți, sub considerentul că face parte din Nova Rossia, ca un „punct strategic pentru operațiile lor militare. Orașul le plăcea foarte mult, declarând că nici țarul nu are o reședință mai mândră ca Palatul Mitropolitan”⁸.

Sâmbătă-marți, 23–26 mai/5–8 iunie – între concesiile pe care Ministerul de Externe al Austro-Ungariei le discuta la Viena, în perspectiva atragerii României de partea Puterilor Centrale, una era și retrocedarea întregii Bucovine.

Luni, 14/28 iunie – se întemeiază Comitetul Refugiaților Bucovineni (Ion Nistor, George Tofan, Ion Grămadă și Iorgu Toma) și Asociația Bucovineană, pentru a face „o vie propagandă pentru orientarea opiniei publice românești în vederea susținerii idealului național, în sensul grabniciei reuniri a Bucovinei cu România”⁹.

Duminică, 14/27 august – Sf. Marie Mare, Nașterea Maicii Domnului – România declară război Austro-Ungariei, cu obiectivul „înfăptuirea unității sale naționale” și justificarea: „Războiul, la care ia parte aproape întreaga Europă, pune în discuție cele mai grave probleme privind dezvoltarea națională și însăși existența statelor; România, mână de a contribui la grăbirea sfârșitului conflictului și sub imperiul necesității de a salvagarda interesele sale de neam, se vede silită a intra în linie alături de cei care îi pot asigura realizarea unității naționale. Pentru aceste motive, ea se consideră începând din acest moment în stare de război cu Austro-Ungaria”¹⁰.

Luni, 15/28 august – armata română trece Carpații în Transilvania iar Germania rupe relațiile diplomatice cu România. În calendarul aflat de istoricul

⁶ Arhivele Naționale București, Fond *Iancu Flondor*, inv. 945, dosar 2, f. 150–156; publicat de Constantin Ungureanu, *Memoriul lui Iancu Flondor, din anul 1915, despre hotarele Bucovinei*, în „Analele Bucovinei”, București – Rădăuți, anul X, nr. 2, 2003, p. 493–498 (comentariu), p. 499–505 (text), p. 506–507 (tabela statistică), p. 508 (rezumat în limba germană). Șerban I. Flondor dă următoarea notă: „Acest memoriu a fost făcut în dublu exemplar, din care unul a fost înaintat prin intermediul d-lui deputat dr. Ioan Mavrocordat [Dăngeni] domnului I. I. C. Brătianu – București în februarie 1915, iar exemplarul de față a fost păstrat în casa familiei Mavrocordat și mi-a fost restituit în decembrie 1939. Exemplarele memoriului sunt scrise cu mâna proprie a tatălui meu, Iancu Flondor, iar tabelele anexe de mâna mamei mele, Elena Flondor”.

⁷ Dr. Nicolae Coman, *op. cit.*, p. 168.

⁸ Ion I. Nistor, *Istoria românilor*, ed. cit., p. 369.

⁹ Cf. „Neamul românesc”, București, anul X, nr. 43, 25 octombrie 1915, p. 5.

¹⁰ Stelian Neagoe, *Marea Unire a românilor în izvoare narrative*, București, Editura „Eminescu”, 1984, p. 222–224.

Gheorghe I. Brătianu, sublocotenent în armata română, în casa unui gospodar din satul Rădășeni, lângă Fălticeni, țăranul avea înscrisă cu creion bont însemnătatea zilei: „Azi a fatat vaca”. După intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei, Sextil Pușcariu, întâlnindu-se cu prietenul său Marius Sturza, medic militar în Arad, îi adresează urarea: „La revedere, la Cluj, unde eu voi fi rector și tu profesor universitar!”¹¹

Miercuri-joi, 16–17/29–30 noiembrie – „Bătălia pentru București”, pe Neajlov și Argeș, de unde armata română, comandată de generalul Constantin Prezan, este nevoită să se retragă, lăsând capitala României la discreția inamicului.

Duminică, 20 noiembrie/3 decembrie – guvernul român, condus de Ion I. C. Brătianu, părăsește Bucureștii și pleacă la Iași.

Miercuri, 23 noiembrie/6 decembrie – ca un cadou pentru ziua de naștere a feld-mareșalului Arthur von Mackensen, născut la 6 decembrie 1849, în Haus Leipnitz, armatele germano-austro-ungare ocupă capitala României și orașul Ploiești.

Vineri, 25 noiembrie/? decembrie – în sesiunea Academiei Române din București, istoricul Ion Bogdan declară: „Am durerea de a deschide ședința noastră de astăzi sub ocupație străină. De șaiszeci de ani, umilințele și pierderile ce însoțesc totdeauna o asemenea operație au fost cruțate țării noastre. Ne-a fost dat nouă să le suferim iarăși; le vom suferi cu resignațiune și cu demnitate”¹².

Miercuri, 14/27 decembrie – la Iași, este semnat protocolul între împuterniciții guvernelor român și rus pentru transportarea la Moscova a tezaurului Băncii Naționale a României: lingouri și obiecte de aur în valoare de 314 580 456 de lei aur; bijuterii regale 7 000 000 de lei aur, cu semnarea unui document de primire în ziua de 16/28 decembrie 1916, la Moscova, unde tezaurul românesc rămâne depozitat în Palatul Armurilor din Kremlin, precum o veritabilă anticipată... captură de război. Și concluzia, rostită ulterior de Edgard Quinet: „Prietenia Rusiei a fost mai păguboasă pentru români decât ostilitatea celorlalte popoare la un loc”¹³.

Luni, 13/26 martie 1917 – cancelarul Germaniei, Bethmann-Hollweg, și ministrul de externe al Austro-Ungariei, contele Ottokar Czernin, semnează Documentul de la Viena, prin care, în cazul victoriei Puterilor Centrale, teritoriul Regatului România i se va atribui Austro-Ungariei.

Joi, 23 martie/5 aprilie – proclamația regelui Ferdinand I al României promite pământ țăranilor și drepturi cetățenești tuturor claselor sociale.

Vineri, 24 martie/6 aprilie – Congresul Național Panucrainean (în frunte cu M. Hruszenski, V. Vinicenco, A. Sulghin și S. Petliura) de la Kiev proclamă

¹¹ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 34–35.

¹² După Al. Zub, *Istorie și istorici...*, ed. cit., p. 101.

¹³ Paul Morand, *Bucarest*, fragment, traducere de Emanoil Marcu, în „Hyperion”, Botoșani, anul XXXII, nr. 4–5–6, 2014, p. 125.

autonomia națională a Ucrainei, incluzând în acest nou stat întreaga Bucovina și nordul Basarabiei.

Miercuri, 25 octombrie/7 noiembrie 1917 – Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, organizată de V. I. Lenin, trimis din Elveția, de către germani, într-un vagon sigilat, cu această misiune în Rusia și consecința bulversării istoriei întregului secol al XX-lea.

Joi, 26 octombrie/8 noiembrie – Congresul al II-lea General al Sovietelor de deputați ai muncitorilor și soldaților din Rusia adoptă *Decretul asupra păcii*, ceea ce va duce la dizolvarea armatei ruse de pe toate fronturile.

Joi, 2/15 noiembrie – guvernul sovietic adoptă *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia*, proclamând egalitatea și suveranitatea popoarelor dezrobite din Rusia, dreptul la autodeterminare până la separarea și formarea de state independente, abrogarea tuturor privilegiilor și restricțiilor naționale și religioase etc.¹⁴

La Chișinău, Partidul Național Moldovenesc reușește să aleagă, prin vot obștesc, un Sfat al Țării – cu 105 români, 15 ucraineni, 14 evrei, șapte ruși, doi găgăuzi, doi bulgari, doi germani și câte un armean, polon și grec – care proclamă: „Basarabia, sprijinindu-se pe trecutul său politic, se declară de azi înainte Republică Democratică Moldovenească, ce va intra în alcătuirea republicii federative democratice rusești, ca părtaș cu aceleași drepturi”.

Sâmbătă, 9/22 decembrie 1917 – guvernul român încheie, la Focșani, un armistițiu cu Puterile Centrale, fără a cere acordul Franței, Angliei și Italiei, ceea ce însemna încălcarea Tratatului de Alianță din august 1916.

Vineri, 22 decembrie 1917/4 ianuarie 1918 – Sextil Pușcariu, întors de pe frontul din Italia, ajunge lângă Sibiu și primește concediu exact în ziua în care împlinește 41 de ani.

Marti, 26 decembrie 1917/8 ianuarie 1918 – președintele S.U.A., Thomas Woodrow Wilson, emite programul de pace în cele 14 puncte, proclamând *principiul autodeterminării*: „Popoarelor Austro-Ungariei, al căror loc între națiuni vrem să-l știm apărat și asigurat, să li se dea o dezvoltare autonomă”.

Sâmbătă, 27 ianuarie/9 februarie – se încheie Tratatul de Pace dintre Austro-Ungaria și Ucraina, la Brest-Litovsk, numit, în condițiile în care a fost făcut, „pacea pâinii” – *brotfrieden* –, întrucât cancelarul austriac Ottokar Czernin recunoaște independența Ucrainei în schimbul unui milion de tone de grâu și alte alimente pentru populația vieneză înfometată; clauza secretă a tratatului prevedea ca guvernul austriac să emită, până în 15 iulie 1918, un proiect de lege prin care despărțea Galiția de Vest de Galiția de Est (cu populație majoritar ucraineană), pentru unirea acesteia într-o țară de coroană cu Bucovina.

¹⁴ *Istoria României în date*, p. 307.

Contractul secret austro-ucrain:

„În cursul pertractărilor, reprezentanții Monarhiei Austro-Ungare au căzut de acord cu acei ai Republicii Populare Ucraine, că ambele state sunt pătrunse de bine simțita dorință de a trăi în prietenie adevărată și în relațiile cele mai bune. Această tendință trebuie întărită și aprofundată îndată ce minoritățile reciproce, ce se află în ambele state, vor primi deplina garanție pentru dezvoltarea lor națională și culturală. Ministrul de Externe c. și r. ia cu satisfacție la cunoștință că Republica Populară Ucraină a luat dispozițiuni cari garantează cercurilor populației polone, germane și ovreești, drepturile lor cetățenești, pe de altă parte, reprezentanții Republicii Populare Ucraine iau la cunoștință că guvernul austriac, în sensul intențiilor exprimate în mesaj, cu ocazia suirei pe tron a împăratului Carol, e înțeles să lărgească instituțiunile constituționale prezente în acea direcție, ca ele să ofere poporului ucrain în Austria o garanție și mai mare pentru dezvoltarea sa materială și culturală.

În acest sens, ia guvernul austriac asupra sa îndatorirea ca să realizeze, până în 15 iulie a. c., un proiect de lege prin care să se despartă teritoriile Galiției de Est, ale căror populațiune este în majoritate ucraină, de la Galiția de până acum și să le împreune cu Bucovina într-o țară a coroanei. Datorința guvernului austriac e de a exopera pentru acest proiect valoarea de lege. Până atunci, va avea grijă din răspuțeri să lucreze spre realizarea acestui scop. Ambele părți sunt de acord că această convențiune este o parte integrantă a contractului de pace din Brest și că neîmplinirea vreunei hotărâri a întregului contract din partea unuia sau altuia va avea drept consecință anularea întregii convențiuni”¹⁵.

Comentariul redacției românești: „Acest document ne dezleagă de orice considerațiuni față de cei ce voiau să ne vândă și, nu mai puțin, față de cei aplicați să ne cumpere, ca pe o marfă, alcătuint tratate secrete la întâia conferință de pace care se spunea că se face cu ușile deschise”.

Consecințele acestui document sunt însă mult mai profunde:

1. Imperiul Austriac a primit în dar de la Imperiul Otoman un colț din pământul Moldovei și s-a angajat să păstreze *statu quo*-ul poporului din acest teritoriu;
2. Împărații Austriei primesc, la 12 oct. 1777, jurământul populației românești din Bucovina și prin acest act își asumă ocrotirea vieții și averii supușilor din acest ținut;
3. Bărbații tineri din Bucovina sunt recrutați în oastea împărătească, jură credință sub drapelul împărătesc și își jertfesc viața pentru împărăție, care este obligată să acorde despăgubiri morale și materiale urmașilor celor răniți sau căzuți pe câmpul de luptă;

¹⁵ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 2, vineri, 25 octombrie 1918, p. 23; traducere din limba germană după „Vossische Zeitung”, Viena, nr. 17, octombrie 1918.

4. Contractul secret de la Brest-Litovsk este un târg mârșav, în urma căruia urmașii celor care au prestat jurământul de la 12 octombrie 1777 sunt dezlegați *de jure* și îndreptățiți să ceară protecție din partea altei autorități statale.

Aceste puncte ar fi trebuit formulate mai concis și înscrise în *Moțiunea* Constituantei din ziua de duminică, 27 octombrie 1918.

Luni, 12/25 martie – Sextil Pușcariu primește încă un concediu de două săptămâni la Innsbruck, pe care îl prelungește până la sfârșit de aprilie; la Viena, află că, în curând, se deschide Universitatea din Cernăuți iar profesorii vor fi lăsați la vatră; bateria în care era încadrat Sextil Pușcariu, aflată în întregire, se mută la Porumbacu de Jos, în apropiere de Brașov.

Marti, 27 martie/9 aprilie – după-amiază, Sfatul Țării de la Chișinău se întrunește în Casa Gimnaziului pentru a discuta unirea; la ora 16, miniștrii români pornesc spre locul de întrunire al Sfatului Țării, dar sunt opriți de un delegat al guvernului local cu „dorința Sfatului de a amâna încă o zi votarea unirii, deoarece sunt multe greutăți de învins pentru a asigura o majoritate compactă a unirii”; Al. Marghiloman își continuă însă drumul, delegația română este primită de guvernul local și de biroul Sfatului Țării, iar prim-ministrul României ține o „înălțătoare cuvântare, în care darul vorbei se luase la întrecere cu sufletul marelui patriot”, arătând „marele interes ce are Basarabia de a se uni iarăși cu România”, asigurând integritatea Basarabiei și sfătuind deputații „să voteze unirea fără nicio întârziere”. După care miniștrii români se retrag la Cartierul Corpului de Armată și așteaptă rezultatul votului. Anunțul că „Unirea a fost votată” sosește după aproape trei ore: 86 de voturi pentru unire, 36 de abțineri și 3 contra, verdictul săvârșindu-se prin proclamația Sfatului Republicii Democratice Moldovenești „în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că *noroadele singure să-și hotărască soarta lor*, de azi înainte și pentru totdeauna Basarabia se unește cu mamă-sa, România”¹⁶.

Miercuri, 10/24 iulie – Sextil Pușcariu este lăsat la vatră și ajunge în orașul Cernăuți, pentru ca, la 18 august, să noteze: „Iată-mă iară în Cernăuți. De mai bine de șase săptămâni, umblând în haine civile, locuind în casa mea. [...] Câte nu s-au întâmplat în aste șase săptămâni!”

Duminică, 1/13 octombrie – „Evenimentele se urmează într-un vârtej nebun. Răspunsul lui Wilson a sosit. Cere ca Germania oficială, care i-a primit principiile ca bază a discuției, să declare dacă vorbește sau nu în numele întregului popor german – cu alte cuvinte, cere ca, printr-un act constituțional, să se ia din mâna Kaiserului dreptul de a dispune asupra războiului și asupra păcii. Pe Austro-Ungaria nici n-o învrednicește cu un răspuns, considerând-o ca un stat vasal al Germaniei. [...] Austria e o casă de nebuni, în care toți și-au pierdut capul, nimeni nu mai crede într-o soluționare a situației încurcate și cei de la cârmă încearcă să

¹⁶ General Hârjeu, *În cinstea ostașilor Diviziei 8-a, Bucovina*, 1920, p. 24–25.

oprească sfârșitul bolnavului, prescriindu-i apă distilată. Din Ungaria nu prea avem vești. Se pare că și acolo a ajuns cuțitul la os. [...] În astfel de împrejurări, nu se poate ca numai noi, românii, să rămânem neactivi, așteptând să ne cadă mură-n gură doritul viitor. [...]

Dar aici în Bucovina a sosit momentul ca să ne manifestăm.

Alecu Procopovici m-a întrebat, cam enervat: «Nu începem?»

– Acum da, vom începe! i-am răspuns.

M-am dus la Max Hacman, cu care vorbisem mai demult: – Ești gata pentru orice se va întâmpla? – «Gata!»

L-am întâlnit pe Vasile Bodnărescu, pe stradă. Începând să-i vorbesc, mi-a răspuns: «Ieri am oprit pe stradă pe doi dintre deputații noștri și le-am spus verde: dacă nu începeți d-voastră acțiunea pe care toată lumea o așteaptă, o voi începe eu!»

Doctorului I. Bodea i-am spus: «Mâne seară vom ține la tine o adunare în cerc intim.» – «Vă aștept.»

La această adunare, care se va ține diseară, am mai chemat pe profesorii Șt. Saghin și V. Gheorghiu, pe doctorul Oct. Gheorghian, pe V. Marcu, pe Iacobovici-Boldur, președintele tribunalului, pe C. Homiuca, pe protopopul Șandru și pe profesorul Vitencu¹⁷.

Astfel, s-au adunat o mână de bărbați: Sextil Pușcariu, Alecu Procopovici, Max Hacman, Vasile Bodnărescu, Isidor Bodea, Ștefan Saghin, Oct. Gheorghian, V. Marcu, Iacobovici-Boldur, C. Homiuca, Șandru – preotul, Vitencu, Radu Sbiera și Dionisie Bejan.

„Duminică, în 13 octombrie, ne-am adunat la doctorul Bodea. Am hotărât să tipărim imediat o revistă politică, care să apară de trei ori pe săptămână și căreia Vasile Bodnărescu i-a pus numele «Glasul Bucovinei». Cu redactarea ei au fost însărcinați Alecu Procopovici, Radu Sbiera, V. Bodnărescu, M. Hacman și eu. S-a decis să fie rugat bătrânul consilier Bejan, președintele celor mai multe societăți românești, să primească a figura ca redactor al foi (El a primit imediat, fără să-i pese de urmările grele ce putea să le aibă acest pas și îndemnat numai de marea sa dragoste de neam.). Am citit proclamația ce era să se publice în fruntea foi și pe care aveam s-o iscălim toți, ca s-o acoperim cu numele nostru și să ne asumăm toată răspunderea. Penibil a fost momentul când unul din cei prezenți s-a rugat ca numele lui să nu fie tipărit; având el o chestie pendentă la guvern, ar dori să participe deocamdată numai cu sufletul între noi.

O scurtă discuție s-a încins numai în jurul unuia din alineatele acestei proclamații. Era de ajuns să declarăm că voim ca să putem dispune singuri de soarta noastră sau trebuia să fim mai expliciti prin adaosul «în cadrul românismului

¹⁷ Sextil Pușcariu, *Memorii*, ediție de Magdalena Vulpe, prefață de Ion Bulei, note de Ion Bulei și Magdalena Vulpe, București, Editura Minerva, 1978, p. 317–318.

întreg)? După frumoasele cuvinte ale unuia dintre noi, s-a primit unanim să tipărim și aceste cuvinte, cari anunțau Unirea.

Același entuziast, a doua zi, împreună cu altul, au cerut să-și ștergă iscălitura, căci peste noapte s-au răzgândit și au găsit amândoi că nu e «conzult» să apărăm cu un astfel de program revoluționar. «Domnilor, le-am răspuns, noi am plecat cu trenul-fulger spre o țintă de la care nu ne vom abate. D-voastră ați scos capul pe fereastră ca să vedeți pe unde trecem și vântul v-a luat pălăria. Acum vreți să trageți frâna de alarmă, pentru ca de dragul pălăriei să oprim trenul? Să creadă lumea că locomotiva noastră are un defect? Mai bine coborâți binișor la prima stație, întoarceți-vă și lăsați-ne pe noi să mergem înainte!»¹⁸

Totuși, Aurel Onciul se hotărî să facă un început și convocă la o adunare intimă pe câteva dintre căpeteniile vieții politice. Au căzut de acord să prepare o mare adunare națională. La a doua ședință, ținută marți, în 15 octombrie, în casa baronului A. Hurmuzachi, am fost chemat și eu. Erau de față, afară de Onciul și Hurmuzachi, Niculiță Popovici, Nicu Flondor, Aurel Țurcan și Ipolit Tarnavski.

Onciul a venit cu textul manifestului care trebuia primit în adunarea proiectată: în el se spunea că se vor ceda rutenilor părțile de nord ale Prutului, iar restul Bucovinei se va uni cu Regatul Român sub coroana Habsburgilor (Textul acestui manifest a și fost publicat în «Foaia poporului», nr. 40, din 1918, care apărea deodată cu întâiul număr al «Glasului Bucovinei»). A urmat o discuție înflăcărată, în cursul căreia Onciul voia să-și impună părerea lui, iar cei mai mulți dintre cei prezenți căutau să împace intransigența lui cu intransigența mea, care refuza orice înțelegere. Ca argument hotărâtor aduse Onciul numărul cel din urmă din «Neue Freie Presse», în care se spunea că ardelenii făcuseră, prin rostul lui Mihali, declarația că vor să rămână supuși credincioși ai coroanei ungare: «Dacă milioane de ardeleni, cu înțelepții lor conducători politici, au făcut o astfel de declarație, însemnează că noi, o mână de oameni, nu putem avea altă ținută și nu ne putem declara rupți de monarhia căreia i-am jurat credință». [...]

La un moment dat, Onciul îmi spuse între patru ochi: «Nu uita că ești căpitan în armata austriacă și că generalul Fischer are puteri discreționare în Bucovina. O vorbă din partea mea și mâne ai apucat drumul trădătorilor de patrie!» I-am răspuns: «Sunt gata să port toate consecințele. Dar una s-o știi: nu va trece un ceas după ce Fischer va fi pus mâna pe mine și dumneata nu vei mai fi între cei vii!»

Tratativele au fost rupte.

Ajuns acasă, am spus Leonorei: «Stau înaintea pasului hotărâtor. Urmările lui sunt incalculabile. Să-l fac sau să mă opresc cât mai e vreme?» După o pauză grea, am primit răspunsul: «Dacă patru ani de zile a trebuit să fii în orice moment

¹⁸ *Ibidem*, p. 318–319.

gata să-ți dai viața pentru o cauză care nu era a noastră, acum, când e în joc viitorul neamului tău, nu poți șovăi»¹⁹.

În acest prag, „hegheonia intelectuală” stă în cumpănă, intuind că este nevoie de un spor de putere și rațiune de alt suflu...

Marti, 2/15 octombrie – are loc în casa lui Alexandru Hurmuzachi, președinte al Dietei Bucovinei și deputat în Parlamentul de la Viena, întâlnirea unor intelectuali – Sextil Pușcariu, Niculiță Popovici, Nicu Flondor, Aurel Țurcanu, Ipolit Tarnavschi și Aurel Onciul –, care discută *Manifestul Partidului Democrat Român*, publicat de Aurel Onciul în ziarul „Foaia Poporului”, în care preconiza împărțirea Bucovinei istorice între români și ucraineni. Cum dezbaterile nu au condus la o soluție realistă, s-a hotărât ca, în acest demers politic, să fie invitat boierul Iancu Flondor, care stătea retras la moșia sa din Storojineț.

Miercuri, 3/16 octombrie – proclamarea Republicii Italia; Iancu Flondor răspunde la invitația grupării cernăuțene și se întoarce în capitala Bucovinei, susținând drepturile istorice ale poporului român din această provincie. Prin această hotărâre, la hegheonia intelectuală se alătură hegheonul politic, despre care Sextil Pușcariu avea să afirme, într-un sfârșit: „În Bucovina, acest om providențial a fost Iancu Flondor. Fără revoluție, el ar fi trăit probabil retras la moșia sa, dezgustat de politica pe care o făceau alți români cu care pornise în tinerețe o acțiune de regenerare a vieții politice. Fără Iancu Flondor, revoluția din Bucovina sunt convins că n-ar fi reușit”²⁰.

¹⁹ *Ibidem*, p. 320.

²⁰ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 330.